

סיכויי התרחבות המלחמה בין ישראל לחזבאללה

אורנה מזרחי ויורם שוייצר | 18 באפריל, 2024 | גיליון 1850

בעוד חזבאללה ואיראן עדיין אינם מעוניינים במלחמה רחבה, בעינה עומדת האפשרות להתרחבות המערכה מול לבנון בהינתן שני תרחישים: (1) הידרדרות בלתי נשלטת עקב דבקות חזבאללה בלחימה כל עוד נמשכת המלחמה ברצועת עזה, או בעקבות דרישה איראנית מהארגון להרחיב את מעורבותו במערכה שלה מול ישראל; (2) מהלך ישראלי נרחב שיחרוג מ"כללי המשחק" בינה לבין חזבאללה, כדי לשנות את המציאות הביטחונית בגבול ולאפשר את חזרתם של המפונים הישראליים מהאזור לבתיהם. מבחינת ישראל, חיוני להמשיך בפגיעה ביכולותיו של חזבאללה כל עוד לא הושגה הפסקת אש, אך בה בעת לפעול למיצוי האפשרות להשיג הסדר מדיני בינה לבין לבנון אשר ישפר את המציאות הביטחונית בזירה זו ויאפשר את חזרת המפונים לבתיהם, תוך דחיית האפשרות למלחמה רחבה לעיתוי עתידי מתאים.

הלחימה האינטנסיבית והרציפה בגבול הצפון מאז ה-8 באוקטובר נושאת אופי של "מלחמת התשה", אולם מרחפת מעליה השאלה האם ומתי היא עלולה להפוך למלחמה כוללת (קרי, מלחמה בה ישתמש נסראללה בכל האמל"ח שברשותו ויאיים על כל העורף הישראלי). זאת משום שלמרות שכיום היקפה מוגבל במובן המרחבים הגיאוגרפים ואמצעי הלחימה, ניכרת דינמיקה של הסלמה באופי התקיפות ובחומרתן, וכן בהיקף הנזק המצטבר לשני הצדדים.

מדפוס הפעולה של חזבאללה - המנחה ומוביל גם את פעילותם של הגורמים האחרים הנלחמים מלבנון נגד ישראל, לבנונים ופלסטינים כאחד, תוך תאום עם שאר רכיבי ציר ההתנגדות בהובלת איראן - ניכר כי הארגון מעוניין לשמר את אופייה המוגבל של הלחימה. זאת על מנת לרתק את צה"ל לגבול לבנון במסגרת מה שנסראללה, מזכ"ל הארגון, מכנה לאחרונה "חזית התמיכה" בפלסטינים. חזבאללה מעוניין להקשות על ישראל להשיג את מטרותיה במלחמה בעזה ולהביא להפסקתה. הארגון, המקפיד לא להרחיב מיוזמתו את הלחימה מול ישראל, משתמש באמצעי לחימה לטווח קצר, אם כי החל מינואר 2024 הוא תוקף גם בנ"ט המתקדם אלמס האיראני (המונחה אופטית), ברקטות ברקאן ובטיל הפלק (מיועדים לטווח קצר, אך נושאים כמות גדולה של חומר נפץ), הגורמים נזק כבד יותר. בשבועות האחרונים אף הוגבר השימוש בכטב"מים תוקפים, הגם שבטווח מוגבל יחסית. בנוסף, הארגון אינו מגדיל את טווח הירי, אלא בתגובה לפעולות חריגות של צה"ל. בפרסומים היומיים של הארגון, מוצהר כי התקיפות מתבצעות רק נגד יעדים צבאיים ישראליים וכי חריגה מדפוס פעולה זה שמורה למקרים של פגיעה באזרחים על ידי צה"ל.

בחינת המאזן הנוכחי של הלחימה בשטח מעלה כי על אף אופייה המוגבל, חזבאללה יכול לסמן לעצמו שורת הישגים, שנראים מתהדר בהם בנאומיו: ריתוק צה"ל לחזית הצפונית במאמץ להתישו; נזק לעמדות ובסיסי צה"ל; הפלת מספר כטב"מים ישראלים; הרס של תשתיות, מבנים אזרחיים, בתי תושבים ומשקים חקלאיים לאורך הגבול; ואובדן חיי אדם, גם אם לא רבים יחסית (עד כה לישראל 18 הרוגים מתוכם 10 חיילים). הישגו הגדול ביותר של חזבאללה נובע דווקא מההחלטה הישראלית לפנות 43 ישובים לאורך הגבול (כ-60,000 איש) בימיה הראשונים של המלחמה ויצירתה, לראשונה מאז 1948, של רצועה ריקה כמעט מתושבים בצפון ישראל.

עם זאת, בשל עליונותו האווירית ואמצעי ההגנה האקטיבית של צה"ל וכן אסטרטגיית היוזמה ההתקפית שאימץ, ישראל הסבה נזק רב יותר לחזבאללה ולקבוצות הלוחמות האחרות, והיא גם זו ששולטת במדרגות ההסלמה. צה"ל פגע בתשתיות, מבנים צבאיים, מפקדות ואמל"ח של חזבאללה בהיקף נרחב, ובכלל זאת שורת תקיפות בעומק לבנון (מספר פעמים בבעלבק ובאזור צור). על פי דובר צה"ל, במהלך חצי השנה שחלפה הושמדו כ-5000 מטרות בלבנון וסוכלו ניסיונות חדירה ושיגור טילים משם. חזבאללה ספג גם אבדות רבות בנפש. על פי נתוני הארגון, עד כה נהרגו יותר מ-275 מפעיליו, וביניהם מפקדים בכירים ו-7 בכירים מכוח רד'ואן (נוסף לפגיעה בבכירים בחמאס). יש להניח שהמספר אף גדול יותר. נראה כי אנשי רד'ואן נסוגו מקרבת הגבול והכוח ספג אבדות גם בתקיפות חיל האוויר התכופות בסוריה (פעילים ואמצעי לחימה שהיו בדרכם מאיראן ויועדו לארגון).

אשר לאפשרות כי חזבאללה ייזום הרחבה של הלחימה במסגרת תוכנית שנקבעה מראש או כניצול הזדמנות על רקע המלחמה בעזה - ככל שנוקף הזמן, גוברת ההבנה כי בשלב זה חזבאללה איננו מעוניין בכך. הבנה זו נסמכת על פעילותו הצבאית המוגבלת, ובבירור גם על התבטאויותיהם הפומביות של נסראללה ומנהיגי הארגון האחרים. נראה, כי הגורמים המרסנים את חזבאללה לא השתנו, והם: עמדת איראן, המעוניינת לשמר את עיקר יכולותיו של הארגון לצרכיה ולהסתפק בהתשת ישראל כדי להבטיח את תבוסתה במלחמה בעזה; המעורבות האמריקאית לצד ישראל והחשש שהמלחמה תהפוך למלחמה אזורית אם איראן וארצות הברית תיגררנה למעורבות ישירה ביניהן; חשש של חזבאללה מהנזק והאבדות הצפויים כתוצאה ממלחמה כוללת לארגון עצמו, לאוכלוסייה השיעית הנאמנה לו בלבנון ולמדינה הלבנונית בכלל (כשהמצב בעזה הוא דוגמא חיה לכך ההרס שבידי ישראל ונכונותה להפעילו); וכן אבדן אלמנט ההפתעה - היערכות ומוכנות צה"ל בזירה הצפונית ופינוי הישובים הישראליים סמוכי הגבול.

בנוסף, על אף יישור הקו הפומבי בין מדיניות חזבאללה לבין ממשלת המעבר הלבנונית, ככל שנמשכת הלחימה גוברים בלבנון קולותיהם של מתנגדי חזבאללה. טענתם המובילה היא שחזבאללה גורר את לבנון למלחמה שאין להם חלק או עניין בה, ואשר מאיימת להרוס את המדינה הכושלת, המצויה מזה מספר שנים במשבר כלכלי אקוטי וואקום פוליטי (ממאי 2022

מכהנת בלבנון ממשלת מעבר ומאוקטובר אותה שנה אין בה נשיא). לביקורת זו שותפים גורמים רבים בציבור הלבנוני, ובפרוואר אף פורסמה הקמת מפלגה שיעית, המתנגדת לחזבאללה. ביטוי פומבי בולט להתנגדות למלחמה ניתן בעיקר מצד ההנהגה של המפלגות הנוצריות כולן, כולל מצד המפלגה הנוצרית הגדולה "הזרם הפטריט החופשי", שבראשות ג'וראן בסיל, אשר השתייכה עד לאחרונה למחנה התומך בחזבאללה. בארוחת שבירת צום הרמדאן, ב-5 באפריל, אמר בסיל כי מי שחושב שניתן להביס את ישראל שוגה, וכי כל הלבנונים אינם מעוניינים במלחמה, ובמסיבת עיתונאים ב-10 אפריל אף קרא במפורש בפניה לגורמים בינלאומיים ואזוריים לקדם הפסקת אש בדרום לבנון ללא קשר למלחמה בעזה, בניגוד מוחלט לעמדתו המוצהרת של חזבאללה.

חוסר שביעות רצון וביקורת ניכרת במיוחד גם בקרב תושבי הכפרים בדרום לבנון: למעלה מ-90,000 תושבים נעקרו מבתיהם ועלו צפונה. אלה, כמו גם התושבים שנשארו בבתיהם סופגים פגיעה קשה ברכושם וקשיים כלכליים הנגרמים בשל המלחמה: תשתיות נהרסו; בתי ספר נסגרו; שטחי חקלאות נרחבים נהרסו ויערות נשרפו; ולמעלה מ-50 אזרחים נהרגו. בתוך כך נחשפה (אלשארק אלאוסט, 26 במארס) למשל התנגדותם של תושבי הכפר הנוצרי רמיש לשימוש שעושה חזבאללה באזור הכפר לירי על ישראל, שאותו אף ניסו למנוע. בישיבת ממשלת המעבר הלבנונית (ב-4 באפריל) הודיע ראש הממשלה על אודות כוונתו להכריז על דרום לבנון כ"אזור אסון חקלאי" וביקש סיוע בינלאומי. הוא מסר כי הנפגע העיקרי הוא מגזר החקלאות (75% מהחקלאים איבדו את מקור הכנסתם). שר החקלאות העריך כי מדובר בנזק של מיליארדי דולרים.

למרות כל זאת, לא ניתן לשלול אפשרות לפריצתה של מלחמה רחבה, שאף עלולה להגיע למלחמת כוללת (במעורבות גורמי "חזית ההתנגדות" הנוספים), הרסנית ורווית אבדות לכל המעורבים. התפתחות זו עלולה להתרחש בהינתן שני תרחישים מרכזיים. הראשון מבוסס על הערכה כי הדינמיקה הנוכחית של הלחימה, המסלימה כל העת, עלולה להוביל בלא כוונה להתדרדרות בלתי נשלטת. זאת במיוחד נוכח הקישור מבחינת חזבאללה בין המשך הלחימה בגבול לבנון להמשך המלחמה ברצועת עזה (נסראללה ודוברים אחרים של הארגון חוזרים ומדגישים כי יפסיקו להילחם רק אם ישראל תפסיק את המלחמה בעזה); וכן אם איראן תדרוש יתר מעורבות מצידו בנסיבות של התרחבות העימות הישיר בינה לבין ישראל. זאת, הגם שמידע בדבר תרעומת איראנית ממעורבותו המוגבלת של חזבאללה בתקיפה שביצעה איראן נגד ישראל ב-13 באפריל מצביע שוב שהארגון מקפיד לשמור על "עצמאות ההחלטה" (חזבאללה הסתפק בירי מצומצם למטרות הגנ"א ברמת הגולן במקביל למתקפה האיראנית ותירץ זאת כתגובה לתקיפות קודמות של ישראל בדרום לבנון), בהתאם לקו שנסראללה מציג בנאומיו שלפיו ביכולת האיראנים להגיב על התקיפות הישראליות נגדם. התרחיש השני הוא תלוי החלטה ישראלית – יוזמה למהלך נרחב, שיחרוג מ"כללי המשחק" של הלחימה עד כה כדי לשנות את המציאות הביטחונית בחזית זו, או מתוך הבנה שעם סיום עיקר הלחימה ברצועת

עזה ניתן להתפנות להסרת האיום מצד חזבאללה בצפון ישראל, או מתוך צורך דחוף לאפשר את חזרתם של המפונים לבתיהם באזור זה.

כל עוד הלחימה נמשכת ולא הושגה הפסקת אש, מבחינת ישראל חשוב להמשיך ולפגוע קשות ככל הניתן ביכולותיו של חיזבאללה ואף לנסות לשנות את כללי המשחק שהוא מנסה להכתיב. בד בבד, על ישראל לקיים דיאלוג רציף מול הממשל האמריקאי על מנת למצות את האפשרות לקדם הסדר מדיני, ברוח ההצעות שגובשו במגעיו של המתווך האמריקאי עמוס הוכשטיין. ההסדרה המתגבשת כוללת פתרון מדורג במסגרתו: בשלב הראשון תופסק האש וכוחות חזבאללה ייסוגו מספר קילומטרים מהגבול, תוך הגברת הפיקוח בצד הלבנוני למניעת נוכחות פעילי הארגון בסמוך לגבול כדי לאפשר את חזרת התושבים המפונים משני צדדיו; ובשלב השני יתנהל מו"ם על יישום החלטת מועבי"ט 1701 ועל סימון הגבול היבשתי. חזבאללה עשוי להסכים להצעה זו, אם תושג הפוגה בלחימה ברצועת עזה וביישומה יש כדי לייצר מציאות ביטחונית משופרת, שתאפשר את חזרת המפונים לבתיהם, בנוסף לצעדים שיגבירו את תחושת הביטחון שלהם - שינוי היערכות צה"ל לאורך הגבול; עיבוי רכיבי הביטחון בישובים ושיפור המיגון הפאסיבי של התושבים). מכל מקום, בנסיבות שנוצרו בעקבות המלחמה ברצועת עזה, עדיף להימנע ממלחמה רחבה מול חזבאללה ויש לדחות את המאמץ להסרת האיום מצידו למועד אחר. עם את, אם תתחולל הסלמה נוספת בעימות הישיר בין איראן לישראל, תעלה הסבירות שחזבאללה ייגרר למערכה באופן שישנה את התנהלותו הזהירה והמדודה בלחימה מול ישראל עד כה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט